

3. Соціальна психологія: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Воляннюк, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

УДК 378: 37.013.78

Сушко В. В.

*доктор філософії, учитель української мови та літератури
Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №4*

Херсонської міської ради

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Україна є багатонаціональною державою, з поліетнічним складом населення, що детермінує створення полікультурного середовища у закладах загальної середньої освіти. Політико-економічне та соціокультурне трансформаційне сьогодення нашої країни, що спричинено також її інтеграційним поступом у світовий глобалізаційний континіум, зумовлюють важливість формування в учнів відповідної аксіологічної системи, що уможливило б адекватне співіснування, як у середині України, так і за її межами, з представниками своєї та інших націй, народностей, які різняться не тільки зовнішньо-фізіологічно, а також і внутрішньо культуро-аксіологічно.

Однією з ознак високодуховного та інтелектуального розвитку як окремої особистості, так і групи людей, певної спільноти чи соціуму є толерантність [4, 36]. Така високодуховна чеснота, на думку М. Бикової, має велике значення для розвитку соціального клімату, а також впливає на міжособистісні відносини, політику, і є найбільш актуальним завданням для формування й розвитку сучасної людини та її виховання [2, 3]. Формування толерантності науковиця відносить до основних напрямів виховання, що є актуальною задачею сьогодення [2, 4].

Проблеми духовного виховання особистості, зокрема формування в учнів толерантності, у світлі аксіологічної системи розглядали науковці: І. Бех, М. Бикова, А. Молчанова, О. Невмержицька та ін.

Таким чином, питання формування в учнів толерантності в умовах полікультурного середовища є на сьогодні актуальним.

Метою статті є висвітлення питання формування в учнів толерантності як однієї з основних аксіологічних проблем у полікультурному середовищі.

Толерантність ми розглядаємо як духовну цінність окремо взятої особистості і як соціальну норму громадянського суспільства, що надає право бути різними кожному у будь-якому соціокультурному просторі, зокрема в полікультурному освітньому середовищі, що забезпечує створення стійкого гармонійного конектикуму між різними конфесійними, політичними, етнічними та іншими соціальними угрупованнями, ґрунтується на повазі до різноманітності світових культур, цивілізацій і націй, на розумінні людей, які відрізняються зовнішньо, лінгвально, інтелектуально, культуро-аксіологічно, і на готовності до співпраці з ними [4, 36].

Однією з основних умов успішної адаптації випускників у багатонаціональному соціумі є створення цілісного полікультурного, емоційно насиченого освітнього середовища, що позитивно впливатиме на формування толерантності школярів [6]. У полікультурному освітньому середовищі відбувається взаємодія суб'єктів освітнього процесу, де, у залежності від підходу, передбачається: формування в учасників освітнього процесу цінностей міжкультурної взаємодії, прагнення до вивчення культури інших народностей, почуття в учнів відповідальності перед своєю державою і її культурою; створення умов для активної діяльності учнів у сфері міжкультурних відносин, набуття комунікативного досвіду, що сприяє формуванню позитивних емоцій до інших культур [6].

Як зауважують науковці, найкращий вік для початку цілеспрямованого формування толерантності є старший дошкільний вік, адже саме в цей період активно починає розвиватися особистість, саме тоді закладаються ціннісні основи світогляду [2, 4]. А. Молчанова зазначає, що дитина легко засвоює теоретичні знання про терпимість до інших рас, мов, народів, про співчуття до скривджених долею, однак це ще не забезпечує формування толерантності як риси її особистості. На її думку, найкращим способом є реальне навчання дітей толерантності в різних ситуаціях родинного та шкільного життя, примушуючи їх щодня вникати у розуміння іншої, не подібної до себе людини, перейматися до неї співчуттям, пізнавати її проблеми і способи дії, привчатись не тільки допомагати, а й реально взаємодіяти в конкретних ситуаціях. Виховання толерантності має бути метою діяльності усіх соціальних інститутів, включаючи школу і родину [4, 44].

Таким чином, велика відповідальність лягає на вчителя, який має бути високопрофесійним фахівцем, для якого його професія є «справою життя» [3, 66] Саме вчитель як вихователь, будучи сам толерантною особистістю, «...у власній поведінці повинен керуватися тими цінностями, які бажає прищепити вихованцю» [5, 29], повинен «...виводити дітей на ціннісно-смісловий (аксіологічний) рівень осмислення навчального матеріалу; повинен вносити у

будь-який навчальний матеріал вищий духовний сенс, підпорядковувати матерію духу – власній духовності: діяльній любові, добросовісності, безкорисливості, справедливості, вірності, великодушності, милосердю, чесності тощо [1, 266; 267]. Однак, ми погоджуємося також із твердженням О. Невмержицької, що слід максимально уникати нав'язування цінностей, що може негативно вплинути на процес ціннісного становлення особистості, а наслідування є одним із механізмів формування аксіологічної системи [5, 29]. Беручи до уваги думку наковиці, можемо наголосити, що засвоєння учнями базових цінностей надасть їм можливість соціалізуватися в житті та комфортно себе в ньому почувати [5, 29].

Отже, формування в учнів толерантності в умовах полікультурного освітнього середовища на сьогодні є однією з основних аксіологічних проблем. До виховання толерантності мають бути залучені всі соціальні інститути держави, включаючи школу і родину. Учитель має прищеплювати вихованцям ті цінності, якими керується у власній поведінці, спонукаючи учнів до наслідування. Толерантність як одна з високодуховних чеснот може стати запорукою подальшої успішної соціалізації особистості в багатонаціональному полікультурному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці, 2018. 320 с.
- 2 Бикова М. М. Проблема подолання інтолерантності у дітей дошкільного віку. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи*: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. м. Суми, 29–30 жовтня 2019 р. Суми, 2019. Т. 1. С. 3–6.
- 3 Жорова І. Я. Розвиток професіоналізму вчителів природничих дисциплін у системі післядипломної освіти України (1940-і рр. ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01/Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, Тернопіль. 2015. 538 с.
- 4 Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ, 2013. 188 с.
- 5 Невмержицька О. В. Виховання цінностей особистості в епоху культурних змін. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Педагогічні науки. Серія: «Педагогіка і психологія»*. Дніпропетровськ, 2015. № 1 (9). С. 25–30.
- 6 Школа як полікультурне середовище URL: <https://jak.koshachek.com/articles/shkola-jak-polikulturene-seredovishhe.html> (дата звернення 05.05.2022).